

Анализа на правото на компензација и усвоените политики за компензација за жртвите од трговија со луѓе во Македонија

Овој проект е финансиран
од страна на Европската Унија

**BALKANS
ACT
NOW!**

Издавач:

Здружение за акција против насилство и трговија со луѓе - Отворена порта - Ла Страда/Македонија

Автори:

Анета Трајковска
Верица Стаменкова Трајкова

Скопје, октомври, 2014 година

Оваа публикација е подготвена со поддршка од Европската Унија во рамките на проектот Балкан Делувај Сега! (Balkans ACT Now!). Содржината на оваа публикација е единствена одговорност на „Отворена Порта,, Ла Страда и на никој начин не може да се смета дека ги претставува ставовите на Европската Унија “.

ЛИСТА НА КРАТЕНКИ И АКРОНИМИ

ЗКП	Закон за кривична постапка
ЗПД	Закон за правда за децата
КЗ	Кривичен законик
МП	Министерство за правда
ЗМП	Закон за малолетничка правда
ЈО	Јавно обвинителство
ТРЛ	Трговија со луѓе
НВО	Невладина организација

Вовед

Трговијата со луѓе е феномен од масовни размери кој не познава граници ниту националности и каде милиони поединци се лишени од слобода, немајќи можност за личен избор, бидејќи врз нив се употребуваат разни средства за принуда заради постигнување на голем финансиска профит. Имајќи ја во вид суровоста на криминалот трговија со луѓе и штетите (материјални и нематеријални кои жртвата ги доживува), земјите прават големи напори на жртвите од трговијата со луѓе да им се даде правна помош, заштита и соодветна материјална сатисфакција за претрпените душевни и физички болки и страдања и обновување на нивниот живот. За обновување на животот на жртвата многу важен елемент е компензацијата-надоместокот на штетата која ја претрпела жртвата во периодот на тргување. Компензацијата на жртвата е една од краткорочните потреби но за жал, пристапот до надоместок не се смета за еден од клучните елементи во помошта и поддршката на тргуваните лица. Дури и постоечките услуги, се чини, не ги задоволуваат сите потреби на жртвата. Сепак, важно е да се има на ум дека откако жртвата ќе почне да го обновува својот живот, компензација станува клучен елемент во тој процес. Тоа им помага на жртвите да се справат со физичката, емоционалната и финансиската загуба. Примајќи го надоместокот жртвата може да си обезбеди нов почеток, адекватен третман и терапија и реинтеграција во средината. Исто така, правото на надоместок има и превентивна функција, спречува повторно тргување на лицето. Ова е особено важно кога жртвата ќе се најде во ситуација да не може да најде соодветна работа или начин да може да се издржува. Во таков случај компензацијата и помага во процесот на реинтеграција олеснувајќи ја финансиската страна на овој процес. Компензацијата како една од мерките за помош и поддршка на жртвата при обновување на нејзиниот живот и превенција од повторно тргување, се уште е недоволно ефективна и ефикасна мерка, што се покажа и во цитираното истражување на Здружението за акција против насилство и трговија со луѓе - Отворена Порта, кое се однесува на периодот до крајот на 2010 година. Промените во националното законодавство; дали постојат промени во областа на

досудените и реализирани компензации во периодот по 2010 година до 2014; што треба да се направи за да се подобри ситуацијата во оваа област во РМ, кои позитивни практики се користат во некои Европски земји во овој домен, се основни прашања на кои се осврнува оваа анализа.

За анализата

Отворена Порта уште од 2010 година посветува големо внимание на проблематиката за надомест на штета - компензација за жртвите од трговија со луѓе. За таа цел Отворена Порта се приклучи кон Европската коалиција која се нарекува КОМП.АКТ ЕВРОПА, во која членуваат 14 Европски земји, чија цел е да се воведат надоместот на штета - Компензацијата во националните мерки против трговијата со луѓе и во меѓународните политики, и развој на алатки и инструменти за спроведување на овие мерки, обезбедувајќи пристап на тргуваните лица до надомест на штета.

Во рамки на овој проект, а со цел согледување на ситуацијата на национално ниво, како и подобрување на состојбите во однос на компензацијата на жртвите од трговија со луѓе во 2011 година беше спроведено национално истажување под наслов *„Право на компензација за жртвите од трговија со луѓе во Република Македонија„*. Во истражувањето беа анализирани: Законите кои го санкционираат кривичното дело трговија со луѓе (Меѓународното и Домашното законодавство) и Националниот Акциски план; Компензацијата како мерка за обештетување на жртвите од трговија со луѓе; и беа обработени статистичките податоци во однос на досудените пресуди и реализираните компензации за период 2005-2010 година..

Со цел континуирано следење на ситуацијата во однос на компензацијата во РМ и утврдување на промените во овие области кои настанале во периодот од 2011 до септември 2014 година, „Здружение за акција против насилство и трговија со луѓе-Отворена Порта,“ додели суб-грант за спроведување на ваков вид на анализа на Здружението за поддршка и помош на деца и семејства под ризик „За среќно детство,“. Оваа активност се реализира во рамки на проектот “Балкан Делувај СЕГА! - против трговијата со луѓе” кој е регионално се спроведува во повеќе земји. Имено, овој проект се спроведува во Хрватска, Србија, Босна и Херцеговија и Македонија има за цел да придонесе во демократизацијата и ЕУ интегративните процеси во Западен Балкан преку подобрување на граѓанскиот активизам, капацитети, посветеност и мрежно делување на граѓанското општество преку дебата за човековите права и владеењето на правото во врска со прашањето на организираниот криминал, особено трговијата со луѓе. Проектната цел ќе се релизира преку: Изготвување на детална анализа за состојбите во сите целни земји и финализирање на Стратегија за партнерство; Создавање, одобрување и операционализација на регионалната НВО Декларација за борба против трговија со луѓе; НВО обука за застапување на високо ниво, анализа и следење на судскиот сектор; Имплементација на регионална конференција фокусирана на пренесување на практиките на ЕУ во гонењето на трговците; Насочени кампањи за застапување на национално и регионално ниво; Развој на механизам за следење на граѓанските организации.

Спроведувањето на оваа анализа е интегрален дел од овој проект и ќе продонесе кон остварувањето на зададените цели. Според тоа, оваа Анализа која се однесува на правото на компензација и усвоените политики за компензација за жртвите од трговија со луѓе во Македонија, содржи податоци во однос на промените во Законодавството на РМ во доменот на компензацијата на штетата која жртвата ја претрпела во периодот на тргување; Статистички податоци број на досудени и број на реализирани компензации на жртви од трговија со луѓе во периодот 2011 до септември 2014. Понатаму преку спроведување на анкетен прашалник утврдени се мислењата на учесниците во однос на имотно правното побарување, начините за подобрување во областа на компензацијата. Примерок во истражувањето е стручната јавност составена од судии, јавни обвинители, извршители, адвокати, вработени во Министерството за Правда и преставници од граѓанскиот сектор. По утврдување на ставовите и мислењата на стручната јавност, во анализата се презентирани позитивни практики од некои европски земји во однос на ефектуирање на компензацијата на жртвите од трговија со луѓе. На крајот на анализата се дадени заклучните согледувања во однос на компензацијата како и дадени препораки за надминување на проблемите и реализирање на ефективна компензација.

Цели на анализата

Основна цел на анализата е да се добијат сознанија за настанатата промена во однос на компензацијата (во законската регулатива, бројот на пресуди и реалната реализација на истите и мерките за подобрување на правната регулатива) во периодот 2011-2014 компарирано со периодот до 2010 година .

Специфични цели

1. Да се идентификуваат значајните промени во областа на Законите кои го санкционираат кривичното дело трговија со луѓе во однос на компензацијата на жртвите;
2. Да се направи проценка на степенот на ефикасност во спроведувањето на надомест на штета на жртвите на трговија со луѓе – бројот на досудени и реализирани пресуди во периодот 2011-2014;
3. Да се направи анализа на позитивните законски практики и механизмите за надомест на штета во некои Европски земји;
4. Да се предложат мерки за понатамошно подобрување на правниот аспект во спроведување на досудените обештетувања.

1. Методологија

Поаѓајќи од целите на анализата, кои произлегоа од препораките во истражувањето од 2010 година, и промените во националното законодавство и мерките за подобрување во оваа област, како најсоодветни се утврдија и се применија следните методи и техники:

Основни методи:

1. Квалитативна анализа на податоците добиени со: анализа на содржина на националното законодавство и позитивните практики во законодавството на некои европски земји и полу-структурирано интервју;

2. Квантитативна анализа на нумерички податоци добиени од анализата на документи за досудени и реализирани пресуди за обештетување на жртвите;

Квалитативна анализа на податоците

- ***Анализа на содржина***

За собирање на податоци за идентификација на значајните промени во областа на компензација на штета на лицата жртви на трговија беа анализирани промените кои настанале во Националните закони со кои се регулира компензацијата во периодот 2011 до септември 2014 година.

Беа анализирани и официјалните статистички извештаи за тоа колку пресуди се донесени и колку се реализирани (за обештетување на жртвите) за периодот 2011- 2014.

- ***Полуструктурирано интервју***

Целта на полуструктурираното интервју беше да пружи одговор на трите основни прашања кои се предмет на анализата, и тоа:

- Дали се направени промени и/или дополнувања во законодавството и воопшто промени во областа на компензација на жртвите на трговија со луѓе во периодот од 2011 до септември 2014 година;

- Дали постојните мерки за спроведување на компензацијата се доволно ефикасни;

- На кој начин и со кои мерки може да се подобрат правните аспекти и механизмите за ефектуирање на процесот на реализација на компензацијата од моментот на поднесување на барањето за надоместок за претрпена штета, донесување на пресуда и исплата на досудените средства.

Полуструктурираното интервју кое се спроведе со практичари

Судии, обвинители, извршители, преставници од Министерството за правда и НВО преставници беа примерок во истражувањето. Оваа техника има одредена предност над структурираното интервју заради тоа што не го ограничува интервјуерот стриктно да се придржува на однапред структурираниот тип на прашања. Интервјуерот користејќи полуструктуриран тип на интервју може да промени некои прашања и поставува прашања кои во моментот на интервјуирањето му се чинат посоодветни за постигнување на поставената цел.

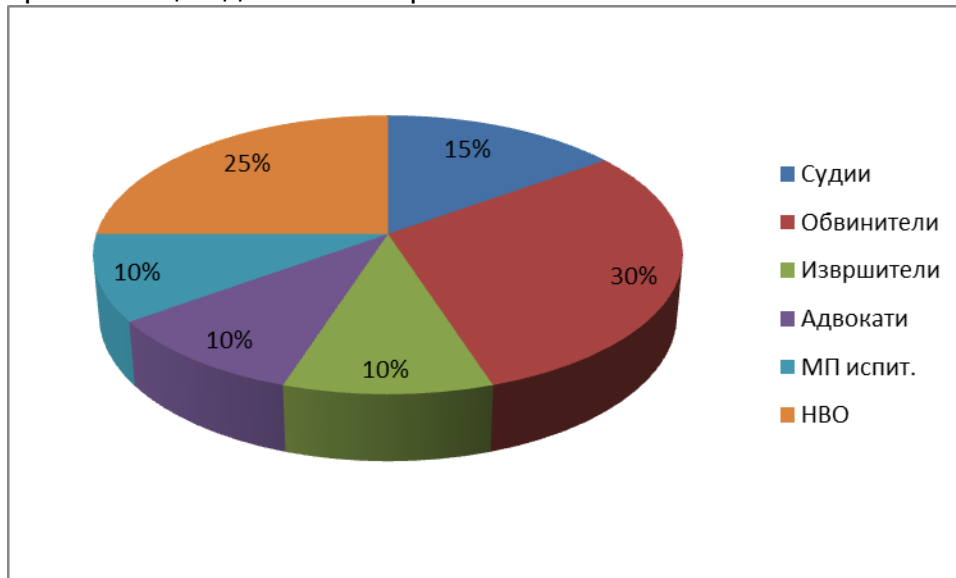
Квантитативна анализа

За проценка на вистинското ниво на ефикасност во спроведување на компензацијата беа анализирани документи во врска со бројот на пресуди за компензација на жртви на трговија и бројот на реализираните пресуди, односно реално исплатени средства. Во анализата, исто така, беа вклучени и податоци за евидентирани жртви на трговија со луѓе со право на компензација кои поднеле побарувања, а за кои сеуште не се донесени пресуди. Дополнително, беа анализирани документи со кои располагаат Министерството за правда и

Министерството за финансии, документи кои се достапни за увид и одобрени од раководителот на секторот.

Примерок на истражување

Истражувачкиот примерок се состои од следните целни групи: истражни судии, обвинители, адвокати, извршители, преставници од Министерството за правда, преставници од НВО секторот.

Слика 1. Примерок на истражување

2. Идентификација на промените во областа на Законите кои го санкционираат кривичното дело трговија со луѓе во однос на компензацијата на жртвите

Кривичното дело трговија со луѓе за прв пат во Република Македонија беше воведено во Кривичниот законик преку Законот за изменување и дополнување на истиот од 25.01.2002 година¹. Во измените и дополнувањата се додаде нов член 418-а и со овој член за прв пат почна да се третира оваа сензибилна материја. Овој член беше изменет во март 2004 година². Кривично правната рамка беше зајакната во 2005 година со усвојување на Законот за заштита на сведоци³ а подоцна и со негово дополнување⁴.

Во јануари 2008 година Кривичниот законик претрпе уште една измена и дополнување со нов член 418-г трговија со малолетно лице⁵, и во јули 2008 се

¹ Закон за изменување и дополнување на Кривичниот законик (Службен весник на Република Македонија бр. 04/02 од 25.01.2002)

² Закон за изменување и дополнување на Кривичниот законик (Службен весник на Република Македонија бр. 19/04 од 30.03.2004)

³ Закон за заштита на сведоци (Службен весник бр.38/05 од 26.05.2005)

⁴ Закон за дополнување на законот за заштита на сведоци (Службен весник на Република Македонија бр. 58/05 од 19.07.2005)

⁵ Закон за изменување и дополнување на Кривичниот законик (Службен весник бр.7 од 15.01.2008)

донесе Законот за изменување и дополнување на Законот за кривична постапка⁶, а на ден 18.11.2010 се донесе нов Закон за кривична постапка⁷, но неговата примена беше одложена за две години. Со донесување на овие нови закони како и со измените и дополнувањата на веќе постоечките закони малолетните жртви на трговија со луѓе добија посебен третман и правна заштита.

Заради поголема заштита на малолетните жртви од трговија со луѓе се донесе Закон за малолетничка правда на ден 12.07.2007 година и подоцна овој закон претрпе три измени, но денес истиот е ставен вон сила.

Законски измени за жртвите од трговија со луѓе во период од 2011 - 2014

Република Македонија посветува големо внимание на правата на жртвите на трговија со луѓе и за таа цел државата постојано врши дополнување на постоечките законски одредби и носи нови закони.

Од 2011 година до денес направени се дополнителни измени во законската регулатива посебно во однос на заштитата на правата и интересите на малолетните жртви на трговија со луѓе.

Една од позначајните новини во однос на правата на малолетните жртви на трговија со луѓе е донесување на **новиот Закон за правда за децата**⁸ (ЗПД) од 29.10.2013 година, а започна да се применува од 01.12.2013 година.

Овој Закон (ЗПД) дава нова дефиниција која е детално разработена во однос на тоа кој може да биде жртва на трговија со луѓе односно "дете жртва е секое дете на возраст до 18 години кое претрпело штета, вклучувајќи физичка или ментална повреда, емотивно страдање, материјална загуба или друга повреда или загрозување на правата и интересите како последица на сторено дејствие со закон предвидено како кривично дело"⁹.

Новина во овој Закон (ЗПД) е што истиот прави поделба на жртвите на трговија со луѓе и тоа на дете-жртва на кривично дело и дете сведок како и поделба на нивните права како дете-жртва и како дете-сведок.

Детето сведок ги има истите права како детето жртва од овој закон од член 145 освен правата од ставот 1 алинеа 4 и 5 на овој член односно:

- да биде информиран родителите/или/от, односно старателите/или/от за сите прашања во врска со кривичното дело и во врска со осомничениот, обвинетиот и осудениот,
- детето, односно родителите/или/от, односно старателите/или/от да учествуваат во кривичната постапка како оштетен со приклучување кон кривичниот прогон или за остварување на имотноправното барање за штета¹⁰.

Како резултат на траумите што ги преживува секое малолетно лице која се јавува

⁶ Закон за изменување и дополнување на Законот за кривична постапка (Службен весник на Република Македонија бр. 83 од 10.07.2008)

⁷ Закон за кривична постапка (Службен весник на Република Македонија бр.150 од 18.11.2010)

⁸ Закон за правда за децата (Службен весник на Република Македонија бр. 148 од 29.10.2013)

⁹ Член 19 алинеа 7 од Законот за правда за децата (Службен весник на Република Македонија бр. 148 од 29.10.2013)

¹⁰ Член 145 ст.1 и 2 од Законот за правда на децата (Службен весник на Република Македонија бр. 148 од 29.10.2013)

како жртва на трговија со луѓе, законодавецот со овој закон предвидел жртвата на еден посигурен начин да дојде до оштетното побарување за надомест на нематеријална и материјална штета од рамките од буџетот односно “детето кое е жртва или оштетено со дејствие кое со закон е предвидено како кривичното дело на насилство и на други акти на индивидуално или на групно насилство, се издвојуваат средства во рамките на буџетот на Министерството за правда”¹¹.

Новина во овој закон е детето жртва доколку има досудено имотно правно побарување да може да поднесе барање за обештетување од средствата во рамките на буџетот на Министерство за правда до надлежниот суд доколку поради фактички или правни пречки имотно правното побарување не може да го изврши директно од сторителот и кога од правосилноста на одлуката за компензација изминале повеќе од 6 (шест) месеци. Законодавецот ја образложил и постапката за добивање компензација од средствата од буџетот на Министерство за правда. Имено, судот може да донесе два вида на решенија. Позитивно решение за обештетување на жртвата во износ на досуденото имотно правно побарување без камати и други дополнителни трошоци околу извршувањето на побарувањето и второто решение, негативно, каде судот може да го одбие барањето за обештетување и во тој случај жртвата има право на жалба до апелациониот суд во рок од осум дена од денот на приемот на решението за одбивање. Одлуката на апелациониот суд е конечна.

Законската одредба на член 152 ст. 1 и 3 од ЗПД гласи:

(1) “Детето за кое со правосилна судска одлука е утврдено дека е жртва, односно оштетено со дејствие што со закон е предвидено како кривично дело или прекршок со елементи на насилство и на кое му е признато имотно правно побарување, може да поднесе барање за обештетување од средствата од членот 151 став (1) од овој закон до надлежниот суд, кога поради фактички или правни пречки имотно правно побарување не може да се изврши од имотот на сторителот на кривичното дело или другиот акт на насилство и кога од правосилноста на одлуката за имотно правното побарување изминале повеќе од шест месеци”.

(3) Судот ќе донесе решение за обештетување во износ на досуденото имотно правно побарување, без зголемување по основ на камати или други дополнителни трошоци околу извршувањето на побарувањето. Ако судот го одбие барањето, детето жртва има право на жалба до апелациониот суд во рок од осум дена од денот на приемот на решението за одбивање. Одлуката на апелациониот суд е конечна.

Следствено на горенаведеното, интенцијата на законодавецот со новиот ЗПД е да овозможи што поголема заштита на малолетните жртви на трговија со луѓе од аспект на нивната животна безбедност и за таа цел предвидел забрана на институтот “соочување” помеѓу осомничениот односно обвинетиот и детето жртва или детето сведок.

Друг закон кој го третира прашањето на оштетното побарување на жртвите на трговија со луѓе како оштетени во кривичната постапка е новиот **Закон за кривична**

---

¹¹ Член 151 од Законот за правда за децата (Службен весник на Република Македонија бр. 148 од 29.10.2013)

постапка (ЗКП) од 18.11.2010 кој стапи на сила на 01.12.2013 година.¹²

Новина во овој Закон е да жртвите на трговија со луѓе имаат право на надомест на материјална и нематеријална штета од државен фонд за компензација под услови и на начин предвиден со посебен закон и само ако своето побарување жртвата не може да го наплати од осудениот, односно “жртвите имаат право на надомест на материјална и нематеријална штета од државен фонд само под услови предвидени со посебен закон односно доколку жртвата не може своето побарување да го обезбеди од осудениот”¹³.

Исто така новина во ЗКП е формалното поднесување пријава од страна на жртвата до надлежните државни органи доколку смета дека е оштетена со кривичното дело. Оштетената поднесува пријава како оштетена пред полицијата и Ј.О до поднесување на обвинението, а пред судот до завршување на главната расправа. Пријавата која ја поднесува оштетената освен да се прифати може и да се отфрли доколку истата е неоправдана или дадена со задоцнување односно “пријавата на жртвата како оштетена ќе се отфрли ако е очигледно дека е неоправдана или е дадена со задоцнување”¹⁴.

Дополнително новиот ЗКП воведува новина во однос на поднесувањето на предлогот за имотноправно побарување од страна на жртвата на трговија со луѓе. Имено, жртвата оштетена со кривичното дело е должно во писмениот предлог за имотно правно побарување да го наведе видот и висината на оштетното побарување но поткрепено со доказ односно со вештачење кое сега со новиот закон паѓа на терет на жртвата-оштетена односно “овластеното лице е должно да го наведе своето барање според видот и висината и да поднесе докази”¹⁵.

Позитивната страна од донесувањето на овие два Закони во однос на жртвите на трговија со луѓе е што со новите законски одредби, малолетната жртва, може своето имотно правно побарување доколку не го наплати од сторителот на кривичното дело да го обезбеди од фонд на државата односно од средствата на буџетот на Министерство за правда преку надлежниот суд што значи дека малолетната жртва во иднина нема да стравува дека своето имотно правно побарување нема да го наплати.

Позитивната страна од донесување на Законот за правда на децата е што сега постои законски рок од шест месеци, во кој рок доколку жртвата имотно правното побарување не го наплати од сторителот на кривичното дело, истото може да го обезбеди од средствата на буџетот на Министерство за правда.

Негативната страна на донесувањето на овие два нови закони, а посебно новиот Закон за правда на децата е што ја усложнува постапката за добивање компензација од средствата на буџетот на Министерството за правда бидејќи по

¹² Закон за кривична постапка (Службен весник на Република Македонија бр.150 од 18.11.2010)

¹³ Член 53 став3т.2 од Законот за кривична постапка (Службен весник на Република Македонија бр.150 од 18.11.2010)

¹⁴ Член 56 од од Законот за кривична постапка (Службен весник на Република Македонија бр.150 од 18.11.2010)

¹⁵ Член 112 ст.3 од од Законот за кривична постапка (Службен весник на Република Македонија бр.150 од 18.11.2010)

добивањето на правосилната пресуда законот повторно ја враќа малолетната жртва на трговија со луѓе пред надлежен суд каде што преку барање за обештетување треба да го оствари правото на компензација од средствата на буџетот на Министерство за Правда.

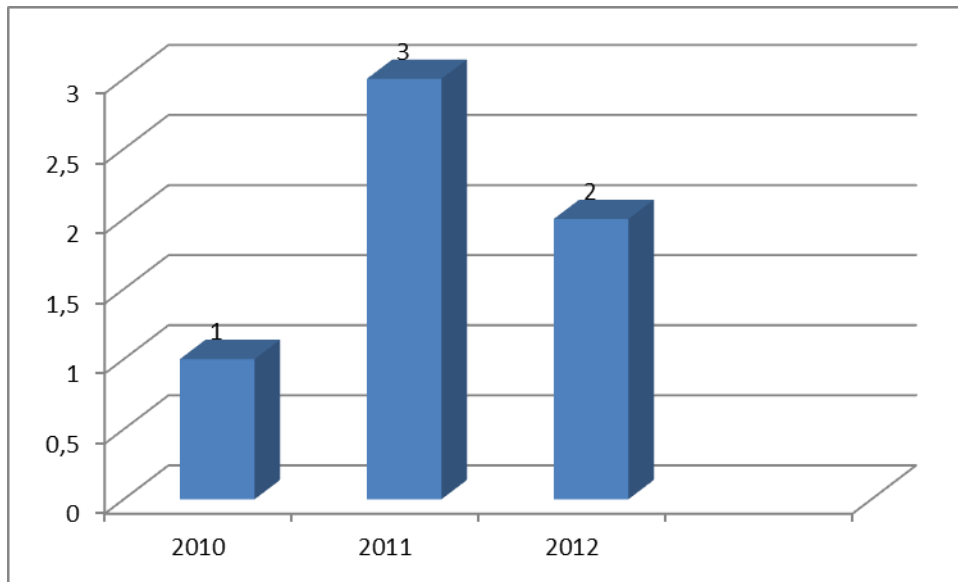
Негативната страна на Законот за кривична постапка во однос на жртвата оштетена е тоа што во предлогот за остварување на имотно правното побарување мора да го истакне видот и висината на побарувањето врз основа на докази односно вештачење кое паѓа на товар на жртвата.

3. Процена на степенот на ефикасност во спроведувањето на надоместокот во врска со трговијата со луѓе – број на досудени и реализирани пресуди

Табела 1: Број на оштетени, обвинети и досудени пресуди

Оштетени	Кривично дело	Број на обвинети	Оштетно побарување во МКД	Одземе-ни предмети	Првостепенa пресуда	Второстепенa пресуда	Времетраење на спорот
А.А.2011	418-г	3	400,000,00				
Б.Б.2011	418-г	6	300,000,00	пицерија	11.11.2011		8 месеци
В.В.2011	418-г	3	Се упатува на граѓанска парница		7.11.2012	Нема	1 год. и 6 месеци
Г.Г.2010	418-г	5	400,000,00		25.10.2013	34.03.2014	3 год. и 4 месеци
Д.Д.2012	418-а, г	1	400,000,00	Стан	22.04.2013	16.09.2013	1 година
Ѓ.Ѓ.2012	418-а,г	12	Дополнителна пресуда		02.10.2012	15.04.2013	1 год. и 2 месеца

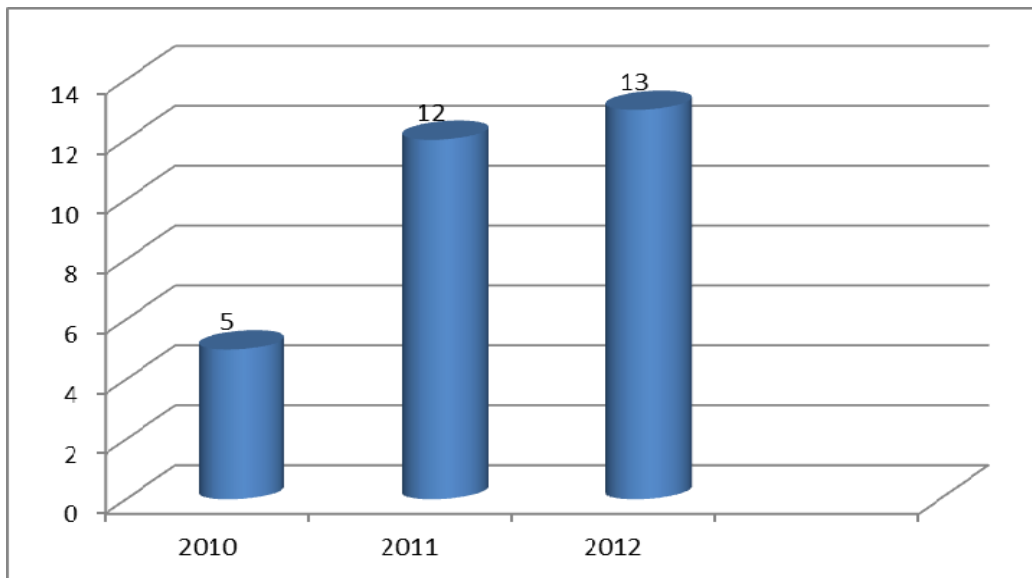
Податоците од табелата 1 се преставени во графикони:

Графикон 2. Број на оштетени лица кои поднеле барање за компензација

Во 2010 година само една жртва на трговија со луѓе поднела оштетно побарување. Во 2011 година поднесени се 3 побарувања и во 2012 година 2 побарувања. За побарувањето во 2010 година донесена е и првостепена и второстепена пресуда. За побарувањата во 2011 година има донесени 2 првостепени пресуди, нема второстепени пресуди. Во 2012 година има донесено 2 првостепени и две второстепени пресуди.

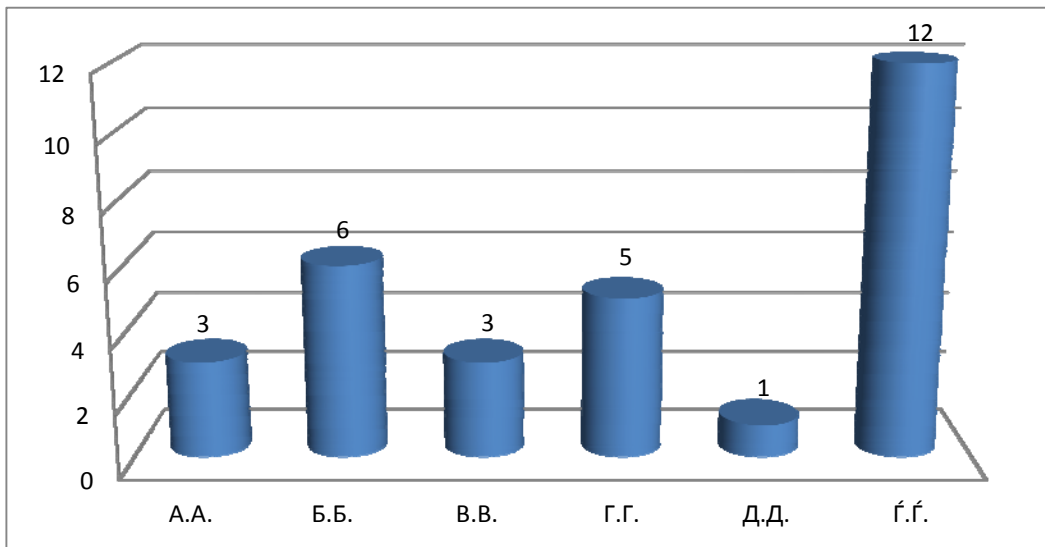
Всушност, и покрај тоа што се донесени 5 првостепени и 3 второстепени пресуди, се уште нема фактички реализирано оштетно барање, односно се уште ниту една компензација не е реализирана.

Графикон 3. Број на обвинети по години

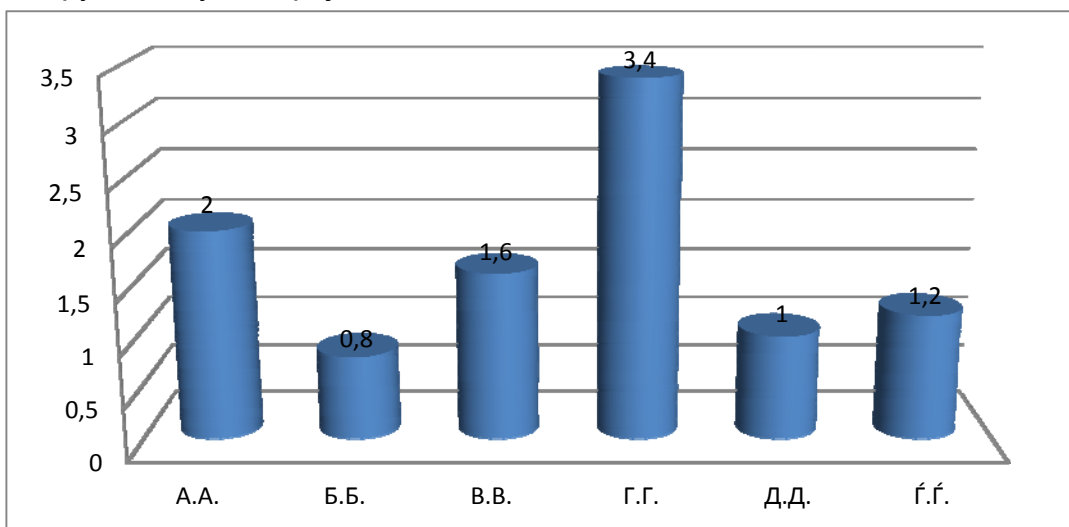
Податоците од графикон 3 покажуваат дека во шесте судски постапки поднесени

се обвиненија против 30 сторители. Во 2010 год. поднесени се обвиненија против 5 сторители, а во 2011 и 2012 бројот на обвинети против кои е поднесено оштетно побарување е скоро подеднаков.

Графикон 4. Број на обвинети во секој поединечен спор

Најголем број обвинети се во случајот на оштетената Ѓ.Ѓ. во 2012 година. Во овој случај обвиненијата се по член 418 а и г. Само во еден случај има еден обвинет. Во другите случаи бројот е од 3 до 6 обвинети.

Графикон 5. Времетраење на спорите

Споровите траеле од осум месеци до скоро три ипол години. Најголем број оштетни побарувања изнесуваат 400.000 илјади мкд. Едно побарување е од 300.000 мкд, едно се упатува на граѓанска парница и едно е упатено на дополнителна пресуда. Сите случаи се осудени за кривичното дело по член 418 г и две по член 418 а и г.

Анализата на податоците од табелата 1 и графиконите, покажаа дека покрај тоа

што има досудено 5 првостепени и 3 второстепени пресуди, се уште нема ниту една ефектуирана фактички реализирана (исплатена) компензација. Една од причините е непостоење на имот со кој располагаат обвинетите. Како што може да се види од табелата 1 само во два случаи обвинетите имаат имот. Следната причина е што се уште фондот за компензација не е активиран и побарувањата на оштетените не се реализирани.

4. Предлог мерки за подобрување на правните аспекти и механизмите за надоместок на штетата

На основа на одговорите на прашањата во интервјуто добиени се податоци во врска со предлозите на интервјуираните од секоја целна група за подобрување на правните аспекти и механизмите за ефектуирање на надоместокот на штетата на жртвите (материјална и нематеријална)¹⁶. На основа на сумираните одговори подготвени се заедничките предлози во врска со секоја мерка.

Тема 1 Можности за продолжување или намалување на затворската казна во колку сторителот на делото во одреден рок го исплати, односно не го исплати имотно правното побарување (компензацијата).

На прашањето дали би се подобрила исплатата на материјалната и нематеријалната штета на жртвата доколку на сторителот му се одреди рок за доброволно исплаќање на компензацијата, во кој рок, доколку сторителот плати би имал можност да му се намали затворската казна и обратно добиени се следните одговори:

Судиите сметаат дека, доколку на сторителот му се одреди рок за доброволно исплаќање на компензацијата, во кој рок, доколку сторителот плати би имал можност да му се намали затворската казна и обратно, сторителот ќе се мотивира за исплата на компензацијата бидејќи и тој ќе има корист од исплатата во рок.

Обвинителите сметаат дека нема инструмент во Македонското законодавство за тоа. Ваков инструмент би можело да постои кај условната осуда или да биде услов кај вонредниот правен лек вонредно ублажување на казна, но за тоа треба да се внесат промени во ЗКП.

Извршителите изјавија дека кај нас постои таква можност но само за делото во кривична постапка измама и за граѓанска постапка неплаќање издршка.

Според адвокатите, само на овој начин жртвата ќе дојде до сигурна реализација на компензацијата.

---

¹⁶ *Материјалната штета* опфаќа имотно правно барање во случај на телесна повреда или нарушување на здравјето на жртвата и *Нематеријална штета* опфаќа имотно правно барање за претрпени физички болки, душевни болки, страв, тежок инвалидитет. Во граѓанска постапка жртвата-оштетена страна може да бара и справедлив паричен надомет за идна нематеријална штета.

Мислењата на преставниците од Министерството за Правда се спротивставени. Според едно мислење зголемувањето на затворската казна ќе влијае на ефикасноста на исплатата, бидејќи ќе го принуди обвинетиот да избира помеѓу затворот и обврската која на секој начин пак мора да ја плати. Според друго мислење, целта на затворската казна е превенција од понатамошно извршување на кривични дела, така што казната не би требало да се поврзува со имотното правното побарување. Ако сторителот нема средства за наплата на имотното правното побарување, зголемувањето на казната не е решение, туку напротив доведува до натамошна пренатрупаност на затворите во РМ. Ако сторителот има средства, има законски механизми за наплата на побарувањето согласно законските прописи.

Испитаниците од НВО исто така се поделени во мислењето по ова прашање. Дел од нив имаат позитивен одговор и сметаат дека со можноста за намалување на затворската казна, сторителот на кривичното дело ќе има поголема мотивација да го исплати имотното правно побарување. Дел пак, сметаат дека доброволното исплаќање на имотно правното побарување од страна на сторителот, не треба да претставува олеснителна околност при одредување на казната.

Заклучок:

И покрај малите разлики, сепак поголем број испитаници сметаат дека би се подобрила исплатата на материјалната и нематеријалната штета на жртвата доколку на сторителот му се одреди рок за доброволно исплаќање на компензацијата, а со тоа и би му се намалила и затворската казна.

Тема 2 Мислење за новиот Закон за правда за децата во однос на предвидената постапка за компензацијата на детето жртва.

Според Законот за правда за децата Член 152 (1) детето за кое со правосилна судска одлука е утврдено дека е жртва, односно оштетено со дејствие што со закон е предвидено како кривично дело или прекршок со елементи на насилство и на кое му е признато имотно правно побарување, може да поднесе барање за обесштетување од средствата по членот 151 став (1) од овој закон до надлежниот суд, кога поради фактички или правни пречки имотно правно побарување не може да се изврши од имотот на сторителот на кривичното дело или другиот акт на насилство и кога од правосилноста на одлуката за имотното правното побарување изминале повеќе од шест месеци.

На прашањето дали со новиот Закон за правда за децата член 152 се усложнува постапката на жртвата во однос на компензацијата, и во однос на идентификацијата на детето жртва да се идентификува дури со правосилна пресуда одговорите на различните целни групи се разликуваат и тоа:

Судиите сметаат дека треба да се прецизира пред кој суд треба да се поднесе барање и зошто повторно пред суд, кога жртвата веќе има правосилна и извршна пресуда која треба да ја достави во фондот. Тоа би довело до задоцната идентификација на детето како жртва. Од оваа поделба излегуваат

други проблеми во однос на правата на жртвата.

Обвинителите се на мислење дека ова не е добро решение, а и не е економично, бидејќи жртвата повторно се враќа назад во парница со тоа ќе и се зголеми времетраењето за исплата на компензацијата како и ќе и се зголемат трошоците и со тоа се усложнува целата постапката. Да не дојде до задоцнета идентификација, треба детето да се идентификува во правосилната пресуда, дури и пред правосилната пресуда треба да добие статус на жртва за да може да ги ужива правата на жртва во текот на целата постапка. Правилно е со правосилната пресуда да се потврди статусот на жртва но таа во тек на постапката мора да има статус барем на потенцијална жртва за да може во постапката да предлага докази кои ќе одат во нејзина корист.

Извршителите изјавиле дека не се запознати со овој закон и немаат одредено мислење.

Адвокатите сметаат дека враќањето повторно во постапка е безпредметно, бидејќи жртвата има правосилна и извршна пресуда која директно може да ја однесе на извршител за да ја изврши. Повторното враќање во суд само за овој вид пресуди е дискриминирачко од причина што за другите видови пресуди со оштетни побарувања ова не е случај. Со овој закон жртвата е уназадена бидејќи до сега жртва на трговија со луѓе идентификуваше Министерството за Внатрешни Работи и во целата судска постапка се водеше како потенцијална жртва, оштетена и со таквиот статус уживаше одредени права.

Испитаниците од **Министерство за Правда** изјавуваат дека поднесувањето на барањето до судот е потребно за судот да испита дали се остварени сите законски основи за добивање на компензација или не, за да може да се исплати компензацијата од државата. Меѓутоа, со одредбата во однос на идентификацијата на жртвата испитаниците сметаат дека се случува доцна и е на штета на детето жртва.

Испитаниците од НВО сметаат дека упатувањето на нова судска постапка би претставувало усложнување на постапката. Со новиот Закон, идентификацијата на детето како жртва се случува многу доцна, постапката треба да се скрати и детето што побргу да добие компензација за доживеваните трауми.

Заклучок:

Заедничко за сите испитаници во однос на ова прашање е дека со новиот Закон за правда за деца, се доцни со идентификацијата и се усложнува постапката, со што се забавува и извршувањето на обештетувањето на детето жртва.

Тема 3. Мислење за извршување на пресудите кај извршител.
--

На прашањето дали сметате дека треба да постои бесплатна извршна постапка за жртвите од трговија со луѓе по принципот на бесплатна правна помош и дали бесплатната извршна постапка би довела до зголемување на бројот на извршени наплатени имотно правни побарувања на жртвите, ги добивме следните мислења:

Судиите се согласуваат дека треба да постои бесплатна извршна постапка за

жртвите од жртвите од трговија со луѓе по принципот на бесплатна правна помош, но бесплатната извршна постапка не би ја постигнала целта, (зголемување на бројот на извршени наплатени имотно правни побарувања на жртвите), затоа што извршителот се стимулира да го изврши барањето само со пари.

Според **обвинителите** бесплатната извршна постапка е во интерес на жртвата, бидејќи жртвите најчесто потекнуваат од семејства со низок социо-економски статус и тоа би им преставувало голем трошок. Во ситуација кога жртвите ќе знаат дека немаат трошоци барем ќе се обидуваат да го остварат оштетното побарување. Меѓутоа, бројот на наплатени пресуди не зависи од бесплатаната постапка, туку од имотот и капиталот на сторителите на ова кривично дело.

Извршителите сметаат дека бесплатната извршна постапка не е остварлива, бидејќи извршувањето има реални материјални трошоци кои мора да бидат наплатени од имотот на сторителот, а ако тој нема имот бесплатната постапка нема никаква функција.

Адвокатите ја подржуваат идејата за бесплатна извршна постапка затоа што жртвите ќе се обидуваат да добијат компензација, за разлика од досегашното искуство кога жртвите поради големите административни трошоци воопшто не ги носат пресудите на извршител. Меѓутоа ако целата постапка е бесплатна, на извршителот нема да му бидат приоритет овој тип на предмети, а тоа значи дека бесплатната извршна постапка нема да влијае на зголемување на бројот на извршени односно наплатени имотно правни побарувања на жртвите.

Според **испитаниците од Министерството за Правда** не треба да постои посебен режим за жртвите на трговија со луѓе, бидејќи тие со тоа се ставаат во фаворизирана положба од другите жртви на кривични дела кои исто така имаат подеднакво право на наплата на имотно правно побарување.

НВО испитниците сметаат дека бесплатната извршна постапка би го зголемила бројот на барања за извршување и ќе придонесе кон по ефикасно извршување на досуденото имотно правно побарување, но автоматски тоа не значи и дека би се зголемил и бројот на наплатени побарувања.

Заклучок:

Во врска со бесплатна извршна постапка за жртвите од трговија со луѓе, со исклучок на извршителите и испитаниците од Министерството за Правда, другите испитаници сметаат дека треба да постои бесплатна извршна постапка бидејќи таа е во интерес на жртвите и треба да се одвива по принципот на бесплатна правна помош. Сепак, повеќето не се сигурни колку бесплатната извршна постапка ќе влијае на зголемување на бројот на наплатени имотно правни побарувања на жртвите.

Тема 3. Начини на ефектуирање на компензацијата на жртвата

Понудени се три предлог одговори во однос со прашањето дали заради ефектуирање на компензацијата на жртвата би било подобро да постои можност

а) државата да исплати одреден паушал на жртвата од досудената компензација, а фондот за компензација да ја доисплати компензацијата на жртвата?

б) целосно да се исплаќа досудената компензација од фондот за компензација?

в) обвинетиот да депонира одредена сума која ќе ја одреди судот и од која сума подоцна би се наплатиле судските трошоци или компензацијата или одреден дел?

Заради ефектуирање на компензацијата на жртвата, сите испитаници, без исклучок, сметаат дека заради поголема контрола од страна на државата и заради поефикасна исплата, треба да постои можност досудената компензација целосно да се исплаќа од фондот за компензација, тоа е всушност и поекономично, бидејќи државата има појаки механизми да ги рефундира парите во фондот.

Заклучок:

Испитаниците од сите целни групи се единствени во мислењето дека кога би профункционирал фондот, целосната исплата на досудената компензација од фондот би била најдобро решение. Другите две решенија само би го продолжиле периодот на исплата на компензацијата.

Тема 4. Изготвување на листа на повреди во врска со нематеријалната штета

Дали со изготвувањето на листа на повреди во врска со нематеријалната штета, која би содржела неколку категории на повреди и секоја категорија би имала зададен износ, би се олеснила работата на судот во врска со досудувањето на нематеријалната штета и би се скратиле трошоците за вештачење и изложување на жртвата пред вештото лице?

Судиите, на ова прашање одговорија потврдно: Тие сметаат дека со постоење на вакви листи постапката ќе биде поекономична и побрза од аспект на тоа што нема да се викаат на судењата вешти лица, нема да се прават вештачења ниту дополненија и со тоа трошоците и времето за донесување пресуда ќе се скрати и жртвата ќе се поштеди од изложувањето пред вешто лице.

Според **Обвинителите**, постоење на ваквите листи е подобро од причина што ќе се знае која повреда во која категорија ќе спадне и судот ќе може да досуди и правичен надомест врз основа на оваа листа на повреди. На тој начин постапката ќе биде побрза и ќе дојде до правична исплата.

Извршителите немаат мислење по ова прашање, сметаат дека тоа не е во нивниот домен на работа.

Адвокатите се на мислење дека со овие листи постапките по овие дела ќе се скратат во однос на повикување на вештите лица да сведочат, во однос на трошоците за изготвување на дополнителни вештачења, но доколку листите не

се објективни и меродавни, постои опасност поведите да се стават во една рамка што ќе преставува шаблонизирање.

Испитаниците од **Министерството за Правда и НВО** испитаниците сметаат дека изготвувањето на листа на повреди и нивна категоризација ќе овозможи поедноставување на постапката при досудување на нематеријална штета и одредување на износ соодветен на направените повреди, ќе биде олеснета работата на судовите и дополнително жртвите ќе можат да добијат повисока надокнада.

Заклучок:

Може да заклучиме дека, според мислењето на сите испитаници, постоењето на листа на повреди во врска со нематеријалната штета, која содржи неколку категории на повреди и секоја категорија би имала зададен износ, би се олеснила работата на судот во врска со досудувањето на нематеријалната штета, би се скратиле трошоците за вештачење и изложување на жртвата пред вештото лице.

Тема 5. Внесување во националното законодавството институт „посредна жртва„

Во земјите членки на ЕУ, постои институт „посредна жртва„ и тоа: брачниот партнер, вонбрачен партнер, родители, посвоител, посвоеник, дете, баба, дедо, очув, маќеа и постои можност за исплата на имотноправно побарување (компензација) и на посредните жртви.

Дали нашето законодавство, по примерот на сите членки на ЕУ, треба да познава и друг институт освен непосредна жртва, а тоа е институтот „посредна жртва„?

Внесувањето на одредба за исплата на имотно правно побарување (компензација) и на посредните жртви во нашето законодавство, според **судиите** треба да постои, бидејќи сите овие посредни жртви доживуваат трауми како и жртвите и овие трауми им се одразуваат на квалитетот на нивниот живот.

Обвинителите сметаат дека треба да се исплати имотно правното побарување на посредните жртви, но само доколку непосредните жртви живеат во иста заедница со посредните жртви додека, **Извршителите** по ова прашање немаат одредено мислење.

Адвокатите се согласуваат институтот „посредна жртва„ да се вклучи во националното законодавство и што поскоро треба да има измени и дополнување на законот. Сепак, тие предлагаат прецизирање на дефиницијата што преставува и кој преставува посредна жртва.

Испитаниците од **Министерството за Правда и НВО** сметаат нашето законодавство треба да познава ваков институт во однос на тоа дека постапката за компензација може да ја продолжат родителите или наследниците на жртвата, која починала, но сепак да се видат и искуствата од другите земји.

Заклучок:

Дополнувањето на националното законодавство со институтот „посредна жртва„ е оправдано бидејќи во случај жртвата да почине во текот на постапката, доколку се прекине постапката и не се реализира

компензацијата, блиското семејство на жртвата ќе биде оштетено, а обвинетиот ќе биде награден.

Тема 6. Постоене на агенција за собирање средства за фондот за компензација

Дали треба да постои агенција за собирање на средства при фондот за компензација или тоа треба да го прави самиот фонд за компензација? Дали собирање на средства би било поефикасно со функционирањето на агенцијата?

Заклучок:

По ова прашање сите испитаници сметаат дека не треба да постои посебна агенција за собирање средства за фондот за компензација. Самиот фонд треба да си ги собира средствата, со што би се намалиле трошоците, бидејќи веќе постои агенција за управување со конфискуван имот и може од таму да се полни фондот за компензација.

Тема 7. Потреба од посебен закон за парично имотно правно обештетување на жртвите од трговија со луѓе

Дали на Р.М. и е потребен посебен закон за парично имотно правно обештетување на жртвите од трговија со луѓе и од други казниви дела, што е случај во повеќе европски земји?

Според **судиите** треба да се донесе посебен закон за компензација, бидејќи во него на едно место би се собрале сите одредби, правила и аргументи кои се потребни за поуспешна реализација на компензацијата.

Обвинителите, сметаат дека има одредби во постоечките закони, само треба нивна доследна имплементација.

Извршителите и адвокатите сметаат дека постои потреба од посебен закон каде сите одредби би биле сконцентрирани на едно место.

Испитаниците од Министерство за Правда и НВО сметаат дека со постоење на посебен закон компензацијата би се ефектуирала.

Заклучок:

Донесување на посебен Закон за парично имотно правно обештетување на жртвите од трговија со луѓе, кој веќе постои во повеќе европски земји, ќе ја ефектуира компензацијата на жртвите од трговија со луѓе, ќе придонесе кон поуспешна реализација на компензацијата.

Тема 8. Општи коментари во однос на исплата на компензацијата

Во овој дел на испитаниците им беше оставен простор да даваат свои мислења и коментари во однос на исплатата на компензацијата.

Во своите коментари **судиите** ја истакнуваат потребата од посебен закон за компензација и во тој закон би требало да се внесат инструментите за ефикасна исплата на компензацијата. Потребна е поголема посветеност за да профункционира фондот за компензација, бидејќи државата може, многу полесно од поединецот, да дојде до средства со кои ќе се полни фондот и така

ќе има од каде да се наплати жртвата.

Обвинителите сметаат дека е потребна поголема доследност во примената на средствата од буџетот на Министерството за правда. За ефектуирање на компензацијата важно е агенцијата за управување со конфискуван имот да има поголема соработка со фондот за компензација, бидејќи располага со недвижен и движен имот од кој би можеле да се наплатат побарувањата на жртвите.

Извршителите сметаат дека ефектуирањето на компензацијата ќе се подобри само ако затворската казна на сторителот биде во корелација со исплатата на компензацијата.

Адвокатите предлагаат да се направи интервенција во законските одредби и да се вметне одредба со која висината на казната ќе зависи од исплатата на компензацијата.

Испитаниците од **Министерството за Правда** коментираат дека досудените но неисплатени компензации се основен проблем во рехабилитацијата на жртвата и доколку не се ефектуира нивната исплата пресудите ќе изгубат од своето значење.

НВО испитаниците сметаат дека треба во РМ да имаме посебен закон за компензација, од причина што од едно место би се регулирала оваа проблематика.

Заклучок:

Може да се увиди дека и покрај малите разлики, коментарите на испитаниците најмногу се фокусираат на донесувањето посебен закон за компензација и во тој закон да се внесат инструментите за ефикасна исплата на компензацијата.

5. Позитивни европски практики за ефектуирање на компензацијата на жртвите од ТРЛ

Овој дел се однесува на позитивните европски практики во врска со ефектуирање на компензацијата на жртвите на трговија со луѓе, што е една од целите на оваа анализа. Заради тоа, во понатамошниот текст ќе биде анализирано какви се механизми и институти ги познаваат Законодавствата на одделни ЕУ земји при извршување пресуди за компензација на жртвите.

Секоја држава во рамките на Европската Унија донесува свои закони во областа на трговијата со луѓе, но сите тие закони се во согласност со ратификуваните меѓународни договори и конвенции.

ХОЛАНДИЈА

Во однос на досудувањето на компензација на жртвите од трговија со луѓе карактеристично за **Холандското право** е што жртвата може да ја добие компензација како во кривично судска постапка така и во граѓанско судска постапка.

Позитивната страна на кривичната постапка е во тоа што сторителот на кривичното дело има обврска да ја плати побаруваната материјална оштета доколку оштетното побарување е прифатено од страна на судот, теретот на докажувањето е на страна на јавното обвинителство, оваа постапка е побрза од

парничната постапка, постои можност судот да досуди подолга затворска казна доколку сторителот не го плати оштетното побарување на жртвата.

Меѓу позначајните новини и позитивна практика во холандското право е надомест на штета преку Фонд за надомест на штета на жртвите од криминал. Овој Фонд им исплаќа финансиски средства (бенефиции) на жртвите од криминал кои имале сериозни психолошки и физички последици по нивното здравје. Овој фонд е независен орган при Министерството за правда. Доколку оштетното побарување жртвата не може да го реализира на друг начин, односно од сторителот, Фондот може да го исплати оштетното побарување во пашален износ од 10.000 евра за нематеријална штета и 25.000 евра за материјална штета. Фондот при исплата на нематеријалната штета работи врз основа на листа на повреди кои вработените во фондот ја составуваат во соработка со медицински советници. На листата се дадени износи за надокнада на штетата во однос на видот на нематеријалната штета, со што се прави разлика помеѓу физичките и психолошките трауми. Врз основа на тежината и видот на повредата Фондот одлучува во која категорија спаѓа оштетното побарување.

Исто така позитивната страна на оштетното побарување преку фондот за жртвата значи дека таа ќе си го добие своето побарување иако сторителот не може да се идентификува, не му се суди, дури и да е ослободен од обвинение во кривична постапка.

ФРАНЦИЈА

Францускиот правен систем познава механизми за извршување на наплата на побарувањата од осудените сторители. Во француското законодавство постојат различни мерки за наплата кои се на располагање на судот како би ги стимулирале сторителите на кривичните дела па дури и оние несолвентните да постапат согласно пресудата. Првата мерка која е на располагање на судиите е да уште во тек на прелиминарната истрага или во истрагата која ја покренува истражен судија и кога постои можност дека обвинетиот може да избега или да престаува ризик за безбедноста на жртвата или имотот, од осомничениот да се бара да депонира одреден износ во судот (кауција) кој износ ќе се чува до завршување на кривичниот процес на посебна сметка односно до донесување на конечна одлука. Ова може да се случи без разлика дали обвинетиот ќе биде прогласен за виновен или не. Понатаму се донесува одлука за надомест на штетата за жртвата од тој депониран износ или подоцна осудениот може да ги подмири своите обврски спрема судот и да го подмири надоместот на досудената штета спрема жртвата.

Доколку со Пресуда е досудено имотно правно побарување на жртвата и сторителот на кривичното дело веднаш не ја исполнил својата обврска за компензација во тој случај жртвата има право на извршување на пресудата со помош на судски извршител. Сепак во пракса овие извршители немаат успех во извршување на пресудите па затоа државата со текот на годините применувала различни системи со цел жртвите да имаат подобар пристап за остварување на компензацијата. Еден од тие механизми е „Услуга на помош на жртвите од криминал во надоместот на штета“ (САРВИ). Доколку, жртвата не го подмирила

барањето од сторителот на кривичното дело во рок од една година од правосилноста на пресудата или во рок од една година одкако “Комисијата за надомест на штета на жртвите од криминал” (ЦИВИ) го одбил барањето за надомест на штета како неприфатливо, во тој случај жртвата може да се обрати до САРВИ. Оваа таканаречена “услуга“ САРВИ е одговорна за извршување на пресудите за надомест на штета. САРВИ можат да ја користат жртвите кои претрпеле полесни телесни повреди или повреди во однос на имотот и кој неможат да се подмират преку дејствијата на ЦИВИ Комисијата, а жртвите во такви случаи многу често имаат потешкотии со извршувањето на судските пресуди.

ЦИВИ, Комисијата за надомест на штетата на жртвите од криминал е тело слично на првостепен парничен суд и во својот состав има двајца судии од првостепениот парничен суд и еден француски експерт за правата на жртвите. Средствата кои ги доделува ова тело се од Гарантниот фонд на жртвите од тероризам и други кривични дела.

ХРВАТСКА

Европското законодавство прави уште еден чекор напред во однос на заштитата на правото на компензација на жртвите. Во тој поглед земјите членки на унијата меѓу кои и Хрватска донела **посебен закон за паричен надомест на жртвите на трговија со луѓе и други казниви дела**. Позитивната страна на овој Закон е тоа што на едно место се содржани сите одредби кои се однесуваат на правото на компензација на жртвите од трговија со луѓе и други казниви дела односно, под кои услови, на кој начин жртвата може да се стекне со право на надомест на штета. Новина во овој закон е донесувањето на нов институт, односно покрај институтот „непосредна жртва“, додаден е и институтот „посредна жртва“. Како посредна жртва се јавува: брачен партнер, вонбрачен партнер, родител, посвоител, посвоеник, дете, баба, дедо очув, маќеа и други лица со кои непосредната жртва живее во иста семејна заедница. Посредната жртва има одредени права согласно законот во однос на надоместот на материјалната штета. Ова е значајна поделба бидејќи непосредната жртва доживува стресови кои може да траат со години и тие емоционални стресови и страдања влијаат и на лицата со кои живее жртвата.

Преку овие неколку презентирани европски практики може да се заклучи дека правото на компензација на жртвите од трговија со луѓе е од исклучителна важност за жртвите на трговија со луѓе. Слободно може да се рече дека ова право преставува едно од најважните права со кое на жртвите им се гарантира одредена материјална сатисфакција за претрпеното страдање во текот на процесот на виктимизација. Оттаму со право државите посветуваат големо внимание на правото на компензација и неговата исплата.

ЗАКЛУЧОЦИ

- Во областа на Законите кои го санкционираат кривичното дело трговија со луѓе во врска со компензацијата на жртвите, во извештајниот период направени се одредени измени и дополнувања во ЗКП и ЗДП;

- Во Новиот Закон за кривична постапка (ЗКП) од 18.11.2010 кој стапи на сила на 01.12.2013 година, внесена е новина со која жртвите на трговија со луѓе имаат право на надомест на материјална и нематеријална штета од државен фонд за компензација под услови и на начин предвиден со посебен закон и само ако своето побарување жртвата не може да го наплати од осудениот;
- Една од позначајните новини во однос на правата на малолетните жртви на трговија со луѓе е донесување на новиот Закон за правда за децата (ЗПД) од 2013 година, е што истиот прави поделба на жртвите на трговија со луѓе и тоа на: дете-жртва на кривично дело и дете сведок како и поделба на нивните права како дете-жртва и како дете-сведок. Следната новина во овој закон е детето жртва, доколку има досудено имотно правно побарување, да може да поднесе барање за обештетување од средствата во рамките на буџетот на Министерство за правда до надлежниот суд доколку поради фактички или правни пречки имотно правното побарување не може да го изврши директно од сторителот и кога од правосилноста на одлуката за компензација изминале повеќе од 6 (шест) месеци.
- Нема напредок во ефектуирањето на компензацијата за жртвите од трговија со луѓе. Во периодот 2010-2014 година, досудени се 5 првостепени и три второстепени пресуди, но ниту една сеуште не е исплатена. Основна причина е што не е активен фондот за компензација и што не се обезбедени средства од Државата;
- За понатамошно подобрување на правните аспекти и механизмите за ефектуирање на надоместокот на штетата на жртвите на трговија со луѓе, потребни се одредени измени и дополнувања во законската регулатива;
- Во повеќето европски земји (Холандија, Франција, Хрватска и др.) вклучени се новини во законската регулатива со кои се ефектуира исплатата на компензацијата и кои веќе се покажале како ефикасна и добра практика.

ПРЕПОРАКИ

- Спроведените измени и дополнувања на законската регулатива во областа на компензацијата е недоволна и не влијае доволно врз ефектуирањето на оваа мерка. Од тие причини неопходни се посериозни измени и дополнувања на законите кои ја регулираат оваа област;
- На сторителот на кривичното дело треба да му се одреди рок за доброволно исплаќање на компензацијата, при што доколку ја плати во тој рок, би му се намалила затворската казна и обратно, доколку не ја плати во тој рок, затворската казна да му се продолжи.
- Да се направат измени во новиот Закон за правда за деца во делот на идентификација. Со примената на одредбите во новиот Закон за правда за деца се доцни со идентификацијата на детето како жртва и се усложнува постапката, со што се забавува и извршувањето на обештетувањето на детето жртва.

- Да се обезбеди бесплатна извршна постапка за жртвите на трговија со луѓе, таа е во интерес на жртвите и треба да се одвива по принципот на бесплатна правна помош;
- Најдобар начин за ефектуирање на компензацијата е да профункционира фондот за компензација и целосната исплата на досудената компензација да се исплаќа од фондот;
- За олеснување на работата на судот во врска со досудувањето на нематеријалната штета, скратување на трошоците за вештачње и неизложување на жртвата пред вештак, треба да се изготви листа на повреди во врска со нематеријалната штета, која ќе содржи неколку категории на повреди и секоја категорија би имала зададен износ;
- Потребно е дополнување на националното законодавство со институтот „посредна жртва„ за членовите на потесното семејство на жртвата;
- Донесување на посебен Закон за парично имотно правно обештетување на жртвите од трговија со луѓе, кој веќе постои во повеќе европски земји. Оваа промена ќе ја ефектуира компензацијата на жртвите од жртвите на трговија со луѓе и ќе придонесе кон вистинска реализација на компензацијата.
- Да се анализираат новините во законодавствата на европските земји, кои се покажале како добри практики, и доколку се процени дека со нив би се подобрила компензацијата на жртвите на трговија со луѓе, да се поднесе барање за нивна имплементација и во Националното законодавство со кое се регулира компензацијата на жртвите на трговија со луѓе.